

впровадження інноваційних продуктів та модернізація чинних техніко-криміналістичних засобів повинні вплинути на результати криміналістичних досліджень під час розслідування злочинів.

Зміни у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві вимагають удосконалення методик розслідування кримінальних правопорушень і розроблення нових. Так, в умовах пандемії збільшилася кількість вчинення таких кримінальних правопорушень: кримінальні правопорушення у сфері охорони здоров'я; контрабанда медичних масок та інших товарів протиепідемічного призначення, фальсифікація та незаконний обіг лікарських засобів та ін. [1].

Тому слід зауважити, що на сучасному етапі розвитку експертології актуальними залишаються дослідження судово-економічної експертизи. Це спричинено змінами умов господарювання та трансформацією злочинності, тому для повного, швидкого та неупередженого розслідування правопорушень у сфері економіки необхідно розробляти та вдосконалювати вже наявні механізми. Складність розслідування правопорушень у сфері економіки зумовлена, насамперед, тим, що вони передбачають заглиблення слідчого, дізнавача в механізм господарювання, у процеси економічної діяльності суб'єктів господарювання [2, с. 57]. Сучасну судово-економічну експертизу за напрямками дослідження поділяють на дослідження документів бухгалтерського та податкового обліку, документів фінансово-господарської діяльності та

документів фінансово-кредитних операцій. Це сприяє її успішному використанню у правозастосовній діяльності правоохоронних органів. Отже, стану та тенденції розвитку криміналістики, кримінального процесу та судової експертології у сучасних реаліях потребують розширення меж дослідження та подальшого розроблення з урахуванням змін кримінального процесуального законодавства та суспільства, а також трансформації сучасної злочинності.

Список використаних джерел

1. Парфіло І. В. Розслідування фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів: проблеми взаємодії слідчого // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. пр. 2019. № 20. С. 72—87.
2. Клименко Н. І., Федчишина В. В. Судово-економічна експертиза: сучасний стан і актуальні питання // Криміналістичний вісник. 2016. № 1. С. 56—61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krvis_2016_1_11 (дата звернення: 20.02.2021).
3. Шевчук В. М. Методологічне підґрунтя побудови та реалізації тактичних операцій у криміналістиці // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2019. № 40. С. 144—148.
4. Шевчук В. М. Актуальні проблеми криміналістики у сучасних умовах // Korszerű műszerek és algoritmusok tapasztalati és elméleti tudományos kutatási : tud. Művek gyűjt. A nk. Tud.-gyakorlati konf. Anyagaival, 18 szeptember, 2020. – Budapest, Magyarország. 2020. Hang. 3. P. 90—96.
5. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат-лів Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19.04.2019). Харків : ХНДІСЕ, 2019. 508 с.

О. П. Угровецький,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, перший заступник директора
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8993-6558>, e-mail: oleg0023@i.ua

О. О. Свідерський,

кандидат юридичних наук, старший дослідник, заступник директора з експертної роботи
ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2435-3823>, e-mail: hniise@hniise.gov.ua

Г. О. Спіцина,

доктор юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6677-6915>, e-mail: spitsyna_hanna@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МЕНТАЛІТЕТУ СПІВРОБІТНИКІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Анотація. Наголошено на браку уваги до питання формування професійного менталітету співробітників судово-експертних установ України. Підсумовано, що для співробітників судово-експертних установ України сформований рівень професійного менталітету є необхідною передумовою якісного виконання ними професійних обов'язків.

Ключові слова: менталітет, професійний менталітет, судово експертиза, співробітники судово-експертних установ.

Abstract. The lack of attention to the issue of forming a professional mentality of employees of forensic institutions of Ukraine was emphasized. It is concluded that the formed

level of professional mentality for employees of forensic institutions of Ukraine is a necessary prerequisite for quality performance of their professional duties.

Keywords: mentality, professional mentality, forensic examination, employees of forensic institutions.

Аннотация. Отмечено недостаточное внимание к вопросу формирования профессионального менталитета сотрудников судебно-экспертных учреждений Украины. Подытожено, что для сотрудников судебно-экспертных учреждений Украины сформированный уровень профессионального менталитета — необходимое условие качественного выполнения ими профессиональных обязанностей.

Ключевые слова: *менталитет, профессиональный менталитет, судебная экспертиза, сотрудники судебно-экспертных учреждений.*

У III тисячолітті в умовах світових глобалізаційних процесів освіта й наука стають провідними факторами розвитку всіх сфер життя людської спільноти, підвищення економічного добробуту населення, забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Цим зумовлено сьогодні пріоритет завдання збереження, розвитку та примноження потенціалу вітчизняної інтелектуальної еліти, чий творчий здобуток визначатимуть завтра стратегічні напрями поступу й забезпечуватимуть конкурентоспроможність України на світовій арені.

Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» упродовж усієї його історії (від започаткування Кабінету-музею судової експертизи — і до здобуття статусу Національного наукового центру), що налічує понад 98 років, відомий досягненнями всесвітньовідомих наукових шкіл судових медиків, судових експертів і криміналістів. Усіх їх, незалежно від часу та перебування на території інших країн, єднає розуміння необхідності спрямовувати свої зусилля на поглиблення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, покликаних забезпечити послідовний розвиток усіх сфер життя українського суспільства, високу якість проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Керівництво ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, усебічно підтримуючи й розвиваючи науково-дослідну діяльність аспірантів, докторантів, наукових співробітників і судових експертів установи, створює сучасні умови для наукового пошуку, спілкування з науковцями в галузі судової експертизи та криміналістики світового рівня, плідного обміну новаторськими й оригінальними ідеями та прогресивними думками і творчими здобутками, стимулює до нових наукових звершень, облаштовує лабораторії Центру новим обладнанням для поліпшення якості та підвищення кількості проведення судових експертиз і експертних досліджень.

Зазначимо, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Отже, судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та здобули кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [1].

На жаль, на сучасному етапі в нашій країні приділено недостатньо уваги питанню формування професійного менталітету співробітників судово-експертних установ.

Можливі наслідки такого ставлення — деякі співробітники не завжди виявлятимуть професійно важливі особистісні якості, на неналежному рівні виконуватимуть

свої професійні обов'язки, порушуватимуть строки проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Трансформаційні процеси освітнього простору зумовлюють значну зацікавленість науковців питаннями підготовки сучасних фахівців будь-якої галузі, зокрема судово-експертної. Уважаємо, що професійний менталітет особистості співробітників судових експертних установ є тією якістю, яка відкриває перед кожним судовим експертом і науковим співробітником значущість ціннісно-смыслового розуміння навколишнього середовища, збагачення власного світогляду, становлення процесів саморефлексії, саморозвитку й самовдосконалення, підвищення рівня професійної культури, рефлексивної культури особистості, а також перспективу самореалізації в обраній царині судово-експертної діяльності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про багатоплановість досліджуваної наукової проблеми. Так, філософський і соціальний аспекти поняття «менталітет» наведено у працях К. Альбуханової-Славської, М. Блока, В. Візгіна, О. Донченко, Г. Джулай, І. Дубова, Б. Душкова, А. Гуревича, Л. Гумільова, М. Еліаде, Ю. Канигіна, О. Огурцова, В. Пантіна, Е. В. Стрига, Д. Чижевського, Л. Февра, Е. Фрома, В. Храмової та ін. Питанням менталітету у сфері праці присвячено дослідження Д. Богині, М. Семикіної, Е. Суїменко; службового менталітету — Є. Рапацевича; професійного менталітету державних службовців — Т. Філіпової та ін.

Про нагальну необхідність і практику впровадження в науковий обіг поняття «професійний менталітет» висловили свою думку сучасні дослідники: Є. Клімов, А. Кравченко, І. Патлах, В. Попов, Е. В. Стрига, Т. Філіпова та ін. [2—7]. Науковці, дослідивши елементи структури індивідуальної професійної діяльності певних фахових категорій, дійшли висновку, що професійний менталітет — це спосіб мислення та поведінки, який відповідає високим критеріям моралі та вимогам відповідного професійного кодексу поведінки й забезпечує належну ефективність якісного виконання професійного (службового) обов'язку.

Визначення «менталітет» із позицій історичної психології звучить так: менталітет — це узагальнення всіх характеристик, які відрізняють розум, спосіб мислення. Представники культурологічної школи А. Я. Гуревича вважають, що менталітет є тим рівнем суспільної свідомості, на якому думка не відокремлена від емоцій, від ментальних звичок і прийомів свідомості, — люди ними послуговуються, звісно, навіть цього не помічаючи, тобто несвідомо [8]. Соціокультурний підхід трактує менталітет як сукупність уявлень, переконань, «думки» спільноти людей певної доби, географічного регіону й соціального середовища, які впливають на історичні та соціокультурні процеси. Іншими словами, менталітет — це певна інтегральна характеристика людей, що мешкають в окремій культурі, яка дає змогу описати своєрідність бачення цими людьми навколишнього світу та пояснити специфіку їх реагування на нього. В. Васильєв вважає, що менталітет «можна визначити одночасно як душу, серце і розум народу» [9].

Отже, робота судового експерта — це складний і багатогранний процес. Створення стабільного й гармонійного балансу професійних якостей, відповідальності за виконану роботу та розуміння того, що від прийнятого рішення і його процесуального оформлення залежить не тільки доля людини, а й прийняття законного, обґрунтованого рішення за цивільною, господарською, адміністративною чи кримінальною справою, — усе це дасть новий поштовх до вдосконалення роботи судово-експертних установ України.

Підвищені професійне вдосконалення та зростання, якісна підготовка кадрового резерву на посади наукових співробітників і судових експертів із-поміж професійно підготовлених, активних, відповідальних, висококваліфікованих співробітників, які мають спеціальні знання й високий рівень самопідготовки, добре обізнані із сучасними методиками проведення судових експертиз та експертних досліджень, постійно перебувають у наукових пошуках і мають організаторські здібності, сприятимуть оптимізації складу співробітників судово-експертних установ України та попередженню дефіциту професіоналів у сфері судово-експертної діяльності.

Отже, для співробітників судово-експертних установ України сформований рівень професійного менталітету є необхідною передумовою якісного виконання ними професійних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змін. та допов.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 28. Ст. 232.
2. Климов Е. Профессиональный менталитет и психологическая гипотеза // Общественные науки и современность. 1995. № 6. С. 140—149.
3. Кравченко А. Г. Менталітет як об'єкт соціально-філософського дослідження : дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2000. 193 с.
4. Патлах І. М. Національний менталітет як об'єкт етнополітичного аналізу : автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2002. 18 с.
5. Попов В. Ю. Український господарський менталітет: сутність і трансформації : дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2000. 187 с.
6. Стрига Е. В. Структура професійного менталітету майбутніх учителів гуманітарних дисциплін. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/36.pdf (дата звернення: 18.02.2021).
7. Філіпова Т. В. Професійний менталітет у контексті аналізу сучасної парадигми професіоналізації державної служби в Україні // Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фак. вид. 2011. Вип. 8. С. 533—545. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2011_8_37 (дата звернення: 18.02.2021).
8. Гуревич А. Я. Проблемы средневековой народной культуры / Избранные труды. Санкт-Петербург : Изд-во СПбУ, 2007. 542 с.
9. Васильев В. Деякі роздуми з приводу терміну «менталітет» // Розбудова держави. 1993. № 11. С. 50—53.

С. Ю. Ходосевич,

науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7885-7766>, e-mail: hodosevichsvetlana07

Т. М. Колесник,

науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1551-1156>, e-mail: 0986376690maks@gmail.com

ЩОДО ДЕЯКИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ І НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Законодавство України сьогодні адаптується до європейських стандартів, тому існує нагальна потреба в удосконаленні забезпечення правосуддя якісною експертизою, орієнтованою на світовий досвід.

Ключові слова: ефективність, забезпечення, правове регулювання, судово-експертна діяльність.

Abstract. Legislation of Ukraine is currently being adapted to European standards, so the issues of improving forensic science provision of justice with high-quality forensic science focused on world experience are relevant.

Keywords: efficiency; provision, legal regulation; forensic science activity.

Аннотация. Законодательство Украины в настоящее время адаптируется к европейским стандартам, поэтому существует насущная необходимость в усовершенствовании обеспечения правосудия качественной экспертизой, ориентированной на мировой опыт.

Ключевые слова: эффективность, обеспечение, правовое регулирование, судебно-экспертная деятельность.

Сучасні реформи в Україні спрямовані на демократизацію суспільства та зміну підходів до захисту прав,

інтересів і свобод людини й громадянина. Одним із важливих елементів реалізації цієї лінії перебудови суспільства є необхідність змін, зокрема, у судово-експертній діяльності. Щодо цього влучною є думка І. М. Овсянникової, що за сучасного векторного спрямування України на європейську інтеграцію та розвиток її як правової демократичної держави, саме задоволення прав і свобод людини має стати основними критеріями, на які слід орієнтуватися під час вирішення проблем, що постають перед законодавством про судово-експертну діяльність в Україні [1, с. 44]. На особливу увагу заслуговують питання, пов'язані з проблемами нормативно-правового й науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності в Україні.

Станом на сьогодні існує низка теоретичних і методологічних проблем, пов'язаних з ефективним розвитком судової експертизи, які потребують нагального розв'язання та які вже неодноразово порушували науковці. Однак, досі актуальними залишаються питання щодо: прогалин у чинному законодавстві, нормами якого врегульовано судово-експертну діяльність; фінансового, матеріального й технічного забезпечення судово-експертної діяльності;